

**การเสริมสร้างบทบาทขององค์กรชุมชน
ในการมีส่วนร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะ
ของเทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น**
**Strengthening Participatory Role of Community
Organizations in Public Service Deliveries
of Khon Kaen City Municipal, Khon Kaen Province**

สถาพร เรืองธรรม*
Sataporn Roengtam*

สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
123 ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002
Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University, 123 Mitraparp Road, Amphur Muang, Khon Kaen 40002

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนากระบวนการทำงานด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน และการกระจายอำนาจให้องค์กรชุมชนรับผิดชอบในการจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างแทนเทศบาล วิธีการศึกษาใช้วิธีการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 63 คน โดยคัดเลือกจากชุมชนทั้งหมด 9 ชุมชน จากการศึกษาพบว่า องค์กรชุมชนได้มีการดำเนินการตามแนวทางที่กำหนด โดยเริ่มต้นจากการจัดทำแผนชุมชน การรับรองแผนชุมชน การนำเสนอแผนให้เทศบาลพิจารณา การปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติการตามแผน และการกำกับติดตามประเมินผลร่วมกับเทศบาล ผลที่เกิดขึ้นคือ ทำให้ประชาชน และองค์กรชุมชนที่มีความเป็นพลเมืองผู้มีความรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับชุมชนของตนเองได้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สามารถนำเอาผลการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผล การศึกษานี้เสนอว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมา หรือมอบหมายให้หน่วยงานภายในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนเป็นการเฉพาะ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการสร้างระบบการประเมินการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กร ให้สามารถใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรชุมชน ในกรณีที่เกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

คำสำคัญ : องค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน ความเป็นพลเมือง

*Corresponding author. E-mail: Sataro@kku.ac.th

Abstract

The main objective of this article is to study about a people participation development approach in public services delivery of Khon Kaen city municipal, especially in promoting community organizations establishment and decentralizing power in public services deliveries to them. There are 9 communities selected. And 63 key informants are purposively selected. This study found that all given activities have been operated by established community organizations. From the beginning, community plan making, plan approving, presenting plan, correcting plan, implementing plan and monitoring and evaluating plan. The results is those activities can comparatively increase citizenship of community organizations. In order to apply this study effective, this study suggest that local administration organizations should establish a new department or assign the established department to be the main implementer for supporting participation of community organizations. And the local administration organization will have to make the coordination working system among inner organizations for supporting operations of community organizations when they have some problems.

Keywords: Community organization, People participation, Citizenship

บทนำ

โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่” เป็นโครงการสำคัญที่เทศบาลนครขอนแก่น ได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการกระจายอำนาจการบริหารจัดการของเทศบาล ลงไปให้กับองค์กรชุมชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมายในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ เช่นเดียวกับเทศบาล ให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้ ซึ่งแนวคิดเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ เกิดขึ้นมา เนื่องจากสภาพปัญหาในการบริหารงานเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งเป็นองค์กรขนาดใหญ่ และมีพื้นที่รับผิดชอบที่มีความหลากหลายทางสังคม จึงมีผลทำให้การดำเนินงานของเทศบาลนครขอนแก่นในบางเรื่อง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้ง และต้องสูญเสียงบประมาณไปเป็นจำนวนมาก

ในการดำเนินงานตามโครงการฯ นี้ เทศบาลนครขอนแก่นได้ทำการแบ่งโครงสร้างการดำเนินงานของเทศบาลออกเป็นสองระดับคือ เทศบาลใหญ่ และเทศบาลเล็ก โดยเทศบาลใหญ่ ได้แก่ เทศบาลนครขอนแก่น ที่มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และภารกิจตามกฎหมายจัดตั้ง และเทศบาลเล็ก ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนรูปแบบหนึ่งที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งหมายความว่า เทศบาลนครขอนแก่นได้ทำการแบ่งแยกภารกิจหน้าที่ระหว่างองค์กรที่จัดทำบริการสาธารณะออกเป็น 2 ส่วนคือ หากการบริการสาธารณะประเภทใด ที่องค์กรชุมชนในพื้นที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดทำได้แล้วเกิดความคุ้มค่า ก็อาจมอบหมาย การบริการสาธารณะประเภทนั้นไปให้จัดทำได้เลย ในขณะที่เทศบาลใหญ่ตามโครงการนี้ จะคอย กำกับดูแล และสนับสนุนการดำเนินงานของเทศบาลเล็ก หรือองค์กรชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ และ จะทำหน้าที่ในเรื่องนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวม หรือบริการสาธารณะขนาดใหญ่ ที่ใช้งบประมาณและเทคโนโลยีระดับสูง ที่อาจมีผลกระทบครอบคลุมในหลายพื้นที่ ในขณะที่ เทศบาลเล็กหรือองค์กรชุมชนจะเป็นหน่วยตัวแทนเข้าไปอยู่ในพื้นที่ใกล้ชิดกับประชาชนโดยตรง มีอำนาจตัดสินใจได้ในระดับหนึ่ง ตามหลักการสำคัญที่ว่า “การมอบอำนาจให้ประชาชนที่เป็น เจ้าของปัญหา เป็นผู้รับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหา” ในขณะที่คณะผู้บริหาร และพนักงานเทศบาล เป็นเพียงผู้คอยผลักดัน และสนับสนุนให้องค์กรชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งภาคประชาชนในวิถีคิดการจัดการปัญหาอย่างมีคุณภาพผ่าน กระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น

โครงการฯ นี้ เริ่มต้นดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2540 และได้มีการขยายผลครอบคลุมทุกชุมชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเมื่อ พ.ศ. 2551 มีแนวคิดหลักการพื้นฐานที่สำคัญทางด้านการให้ความเคารพ ในศักยภาพของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาตนเองได้ โดยการพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้น ที่การให้โอกาสประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง ผ่านกระบวนการ ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนทำหน้าที่หลักในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ภายใต้แนวคิดที่ว่า “การแก้ปัญหาชุมชนต้องเริ่มจากชุมชน” โดยภาครัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิด กระบวนการดังกล่าว

จากแนวทางการดำเนินงานของโครงการฯ ดังกล่าว บทความนี้ จะเป็นการนำเสนอถึงผล การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของโครงการฯ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาท หน้าที่ขององค์กรชุมชนที่เข้าร่วมโครงการฯ ทางด้านการมีส่วนร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่ง จะสามารถสร้างความรับรู้ และความเข้าใจถึงแนวทางการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ที่สามารถเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้เพิ่มมากขึ้น และเป็นรูปธรรม ชัดเจน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ภายใต้ โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทในการมีส่วนร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น ในการ จัดทำบริการสาธารณะขององค์กรชุมชน ภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จะทำการศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นกับองค์กรชุมชน ภายหลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการ เทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ทางด้านการมีส่วนร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่นในการจัดทำบริการ สาธารณะภายในชุมชน ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่เทศบาลฯ ได้มอบหมายให้
2. ขอบเขตด้านประชากร

จะทำการศึกษากับประชากรที่เป็นตัวแทนองค์กรชุมชน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประธาน ชุมชน กลุ่มคณะกรรมการชุมชน และกลุ่มประชาชนทั่วไป
3. ขอบเขตด้านพื้นที่

จะทำการศึกษาในพื้นที่ชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการศึกษา สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ได้แก่ ตัวแทนขององค์กรชุมชน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประธานชุมชน กลุ่มคณะกรรมการชุมชน และกลุ่มประชาชนทั่วไป โดยทำการศึกษาในพื้นที่ 9 ชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกันคือ กลุ่มชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท เพื่อทำการศึกษาถึงแนวคิด และรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรชุมชนภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ทั้งสิ้น 63 คน เพื่อที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 ส่วน ดังที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผล

1. การดำเนินงานขององค์กรชุมชนภายใต้โครงการฯ

จากการศึกษาพบว่า โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ ได้มีการกำหนดให้องค์กรชุมชนมีแนวทางการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนแรก การจัดทำแผน จะเริ่มต้นจากการที่คณะกรรมการชุมชนเป็นผู้รวบรวมปัญหา และความต้องการในการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนจากประชาชนในเขตรับผิดชอบของตนเอง โดยใช้วิธีการเยี่ยมบ้านแต่ละบ้าน และการพบปะประชาชนทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ คือ การประชุมชาวบ้าน และไม่เป็นทางการ อาทิเช่น การพบปะพูดคุยในงานประเพณีต่างๆ ที่คนในชุมชนจัดขึ้น เช่น งานเลี้ยงสังสรรค์ และงานบุญประเพณีที่ชาวบ้านแต่ละแห่งจัดขึ้น จากนั้นคณะกรรมการชุมชนจะนำเอาข้อมูลต่างๆ เข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการชุมชน และรวบรวมจัดทำเป็นร่างข้อเสนอของชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนงานโครงการของชุมชน เสนอขอรับการสนับสนุนจากเทศบาลนครขอนแก่นต่อไป โดย บุญทัน สืบญาติ (สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2555) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโครงการฯ ที่มีต่อการเสริมสร้างบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนเอาไว้ว่า

“...โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ เป็นการกระจายอำนาจของทางเทศบาลนครขอนแก่นได้ลงไปสู่พื้นที่ของชุมชน และท่านนายกฯ ให้ความสำคัญกับชุมชนมาก ให้ชุมชนร่วมกันคิดสร้างงานในชุมชน และให้คณะกรรมการชุมชนมีสิทธิ์ในการตัดสินใจโครงการที่ชุมชนส่งมาให้กับทางเทศบาล...”

ขั้นตอนที่สอง คือ การนำแผนงาน/โครงการต่างๆ ที่คณะกรรมการชุมชนยกร่างขึ้นเข้าสู่การประชุมประชาคมระดับชุมชน โดยประธานชุมชนได้เชิญตัวแทนของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทุกหลังคาเรือนเข้าร่วมประชุม และเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

แผนชุมชนที่ถูกจัดทำขึ้นอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนที่เข้าร่วมประชุม แก้ไขเพิ่มเติมโครงการต่างๆ อย่างเต็มที่ หลังจากนั้น จึงให้มีการลงประชามติรับรองแผนงาน/โครงการต่างๆ ที่ผ่านการอภิปรายโดยสมาชิกในชุมชนที่ได้เข้าร่วมประชุม จากนั้นประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชนจะดำเนินการรวบรวมจัดทำเป็นแผนชุมชนเพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการบริหารงานเทศบาลนครขอนแก่นพิจารณาอนุมัติ โดย บุญทัน สืบญาติ (สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2555) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ เอาไว้ว่า

“...ก็ให้แต่ละชุมชนกลับมาสำรวจในชุมชนของตัวเองว่า ทางชุมชนอยากมีการดำเนินการขยายโครงการในส่วนไหนของชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมสร้างแนวคิดต่างๆ ที่เกิดประโยชน์สูงสุดแล้วนำเสนอแผนที่ทางชุมชนเขียน และรับการพิจารณางบประมาณจากทางเทศบาล...”

ขั้นตอนที่สาม เมื่อคณะกรรมการชุมชนจัดทำแผนชุมชนฉบับสมบูรณ์เสร็จสิ้น ก็ให้นำเสนอแผนดังกล่าวให้กับฝ่ายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเทศบาลนครขอนแก่น เป็นผู้รวบรวมตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนตามรูปแบบการเขียนโครงการของเทศบาลฯ ก่อนที่จะส่งต่อแผนชุมชนให้กับคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นพิจารณา ซึ่งคณะผู้บริหารเทศบาลฯ จะดำเนินการต่อไปโดยการนำส่งโครงการต่างๆ ที่บรรจุอยู่ในแผนชุมชนแต่ละแห่งไปให้หน่วยงานภายในที่รับผิดชอบในงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหล่านั้น อาทิเช่น กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองช่าง เป็นต้น พิจารณาตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่เทศบาลได้กำหนด โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะทำการพิจารณาว่าโครงการต่างๆ เหล่านี้เข้าหลักเกณฑ์ที่จะให้การสนับสนุนหรือไม่ ถ้าหากไม่เข้าหลักเกณฑ์ ก็จะแจ้งให้ฝ่ายส่งเสริมการมีส่วนร่วม และชุมชนเจ้าของโครงการทราบ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเสนอให้หน่วยงานฯ พิจารณาอีกครั้ง เพื่อให้ความเห็นชอบ เมื่อทุกโครงการผ่านการเห็นชอบจากหน่วยงานที่รับผิดชอบแล้ว คณะผู้บริหารเทศบาลจะรวบรวมเป็นแผนรวมของโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่เสนอต่อสภาเทศบาลพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่สี่ เมื่อแผนงาน/โครงการต่างๆ ได้รับการอนุมัติโดยสภาเทศบาลแล้ว หน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบโครงการจะร่วมกับฝ่ายส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ แจ้งให้ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชนต่างๆ ทราบ และมาติดต่อขอรับงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ไปดำเนินงานตามรายละเอียดของโครงการที่ได้เสนอขึ้นมา จากนั้นประธาน และคณะกรรมการชุมชน จะดำเนินการเชิญประชาชนในชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบว่า มีโครงการใดบ้างที่ได้รับการอนุมัติจากเทศบาล และแจ้งรายละเอียดของแต่ละโครงการให้ประชาชนทราบ จากนั้นจะขอมติที่ประชุมว่าจะมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการทำงาน ตัวอย่างเช่น โครงการจ้างเหมาทำความสะอาดถนนในชุมชน ก็จะใช้มติของที่ประชุมในการกำหนดว่าจะจ้างคนในชุมชนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้เงื่อนไขในการจ่ายเงินนั้น จะเป็นไปตามระเบียบของเทศบาลที่กำหนดไว้ จากนั้นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือก จะมาทำสัญญาจ้าง ซึ่งถูกกำหนดโดยเทศบาลกับประธานชุมชนเพื่อปฏิบัติงานตามรายละเอียด

ของกิจกรรม และเงื่อนไขต่างๆ ที่ระบุไว้ในสัญญา โดยในแต่ละปีทุกชุมชนจะมีการเสนอแผนกิจกรรมเข้าสู่แผนของโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ จากนั้นเทศบาลจะทำการจัดกลุ่มของกิจกรรมเข้าสู่หมวดภารกิจต่างๆ เพื่อจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรมาให้ในแต่ละภารกิจของแต่ละชุมชน จากนั้นชุมชนจะดำเนินกิจกรรมตามแผนการที่ดำเนินไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีทั้งกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติร่วมกันทั้งชุมชนและกิจกรรมที่บุคคลบางกลุ่มในการลงมือปฏิบัติ ซึ่งประชาชนได้รับทราบร่วมกัน และมอบหน้าที่ความรับผิดชอบตามความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ

ในการร่วมลงมือปฏิบัติของประชาชนที่มีการดำเนินการกิจกรรมร่วมกันทั้งชุมชน ได้แก่ ภารกิจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในการจัดบุญประเพณีต่างๆ และกิจกรรมในการดูแลภูมิทัศน์ภายในชุมชน ส่วนกิจกรรมที่มีการร่วมลงมือปฏิบัติที่เป็นดำเนินการภารกิจ หรือกิจกรรมโดยบุคคลบางกลุ่มได้แก่ ภารกิจเกี่ยวกับการซ่อมบำรุงหรือเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงกิจกรรมในการดูแลสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรักษาความปลอดภัยในชุมชน และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ โดยบางกิจกรรมอาจมีค่าตอบแทนให้บุคคลซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจ ซึ่งงบประมาณที่เหลืออยู่สามารถเก็บเป็นงบประมาณกลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมหรือดำเนินการภารกิจต่างๆ ในชุมชนหรือบรรเทาปัญหาในชุมชนในกรณีเกิดภาวะเร่งด่วน โดยไม่ต้องรอเทศบาลเข้ามาดำเนินการตามภารกิจที่เทศบาลอนุญาต ซึ่งจะทำให้เกิดความรวดเร็ว โดยแต่ละกิจกรรมจะมีการจัดบุคคลเข้าดำเนินการหรือแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสมในกิจกรรมหรือภารกิจที่มีค่าตอบแทน เช่น ภารกิจในการเก็บค่าธรรมเนียมขยะ ซึ่งเทศบาลจะคืนให้ชุมชนร้อยละ 40 ของจำนวนที่เก็บได้หรือภารกิจในการทำความสะอาดซึ่งจะไต่งบประมาณจากเทศบาลตามความยาวของถนนที่ทำความสะอาดซึ่งจะได้ในอัตรา 3 บาท/เมตร เป็นต้น

ภายหลังจากที่ได้มีการทำสัญญาระหว่างคนในชุมชน กับคณะกรรมการบริหารชุมชนแล้ว คณะกรรมการชุมชนจะเป็นผู้ติดตามการดำเนินงาน และจะร่วมกับคณะผู้แทนของหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเทศบาลนครขอนแก่น ในการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการเมื่อสิ้นสุดสัญญา จากนั้นประธาน และคณะกรรมการชุมชนจะจัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการต่างๆ ตามแผนชุมชนที่ได้ดำเนินการในรอบปีงบประมาณที่ผ่านมา จากนั้นจะทำการเชิญประชาชนในชุมชนมาประชุม เพื่อให้มารับฟังสรุปผลการดำเนินงานของโครงการต่างๆ และร่วมกันให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา และปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า นอกเหนือจากการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานแล้ว องค์กรชุมชนยังมีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและการประเมินผลการดำเนินงานภายในชุมชนอีกด้วย โดยจะเป็นการประเมินกิจกรรมต่างๆ ผ่านเวทีประชาคมหรือการประชุมชุมชนซึ่งจัดขึ้นหรือใช้วิธีการรับฟังโดยตรงจากประชาชนในโอกาสต่างๆ ดังที่ ประภัสสร วงษ์สินธุ์ (สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม 2555) ได้กล่าวไว้ว่า

“...การตรวจสอบของประชาชน ผ่านเวทีประชาคมของชุมชน ทั้งประเมินการทำงานของ คณะกรรมการฯ ประเมินผลงานที่ได้ทำไป หรือช่วยกันแก้ปัญหในชุมชน ... แล้วก็บางที่เรา ไปเดินตลาด ออกไปทำธุระ ถ้าเขาพบเจออะไรเขาก็บอกเล่าให้ฟัง ถ้าเราดำเนินการได้ก็ดำเนินการ หรืออาจแจ้งให้เทศบาลเข้ามาดูแลได้โดยตรง...”

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่แล้ว องค์กรชุมชน หรือในการศึกษานี้ก็คือ คณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมทางการมีส่วนร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น ในการจัดทำบริการสาธารณะไป จากเดิมอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ องค์กรชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เคยเป็นเพียง “ผู้คอยรับบริการสาธารณะ” (Passive) แต่เพียงอย่างเดียวมาเป็น “ผู้ที่มีความตื่นตัวที่จะเข้าร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะ” (Active) เพิ่มมากขึ้น โดยสามารถอธิบายถึงรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ดังนี้

2.1 บทบาทในการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจัดทำบริการสาธารณะในท้องถิ่น

โดยพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในเทศบาลนครขอนแก่นในช่วงก่อนที่จะมีโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ไม่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้เนื่องจากพบว่า เทศบาลเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมการให้บริการสาธารณะต่างๆ แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น องค์กรชุมชนแทบไม่ได้มีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆ ในการจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ แต่อย่างใด อย่างมากจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้คอยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเดือดร้อน และความต้องการที่อยากจะให้เทศบาลฯ ได้เข้ามาดำเนินการให้เป็นครั้งคราวหรือเป็นกรณีๆ ไป ตัวอย่างเช่น การร้องเรียนให้เทศบาลเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะหรือปัญหาการมีแสงสว่างที่ไม่เพียงพอในถนนหนทางภายในชุมชน เนื่องจากหลอดไฟฟ้าส่องสว่างภายในชุมชน หรือในถนนหนทางสาธารณะชำรุดเสียหาย เป็นต้น การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ภายในเขตเทศบาลฯ จึงเป็นเรื่องที่ฝ่ายราชการเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ประชาชนไม่ได้เป็นผู้มีบทบาทหลักในการตัดสินใจ โดย อรวรรณ แซ่ลี (สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2555) ได้ระบุถึงสภาพปัญหาดังกล่าวนี้เอาไว้ว่า

“...สมัยก่อนยังไม่มีกระจายอำนาจสู่ชุมชน ภาครัฐมีแต่ลงไปเอาข้อมูลกับชุมชน บางทีผู้วิจัยก็ไปเก็บข้อมูลมาไม่ยอมมาเอาข้อมูลไปนำเสนอชุมชน ก็ไม่เกิดประโยชน์ต่อประชาชน...”

จากลักษณะการปฏิบัติงาน ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ดังกล่าวข้างต้น มีผลทำให้องค์กรชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ ร่วมกับเทศบาลฯ มากเท่าใดนัก ตั้งแต่ขั้นตอนของการ

มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา จนถึงขั้นตอนของการติดตาม และประเมินผล ซึ่งพบว่า องค์กรชุมชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวเอง เนื่องจากมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญ แต่มักจะขอให้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลฯ มาช่วยทำการวิเคราะห์ถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหา และจัดทำแผนงานโครงการต่างๆ จนสามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง

ภายหลังจากการที่ได้มีการดำเนินงานโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ที่เปิดโอกาสให้องค์กรชุมชนได้เข้าร่วมกับเทศบาลฯ ในการจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ พบว่า องค์กรชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกระบวนการบริหารจัดการชุมชนไปอย่างชัดเจน กล่าวคือ โครงการนี้ได้ทำให้องค์กรชุมชนเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้คอยตั้งรับหรือรอคอยโครงการต่างๆ ที่เทศบาลฯ จัดทำให้ มาเป็นองค์กรที่สามารถเป็นผู้คิดค้นหาปัญหา และความต้องการในการพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นหลัก โดยเทศบาลนครขอนแก่นจะทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือการดำเนินงานขององค์กรชุมชนได้เอง โดยไม่ต้องรอคอยให้เทศบาลฯ มาดำเนินการให้ อย่างเช่นที่ผ่านมา โดย กิตติศักดิ์ นามสีลี (สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2555) ได้ยกตัวอย่างให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเอาไว้ว่า

“...เช่น การวางท่อ เป็นหนึ่งในโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ทำให้ชุมชนสามารถคิดเองทำเองได้ ทางเทศบาลนครขอนแก่นจะช่วยส่งเสริมให้กับชุมชนมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชน และให้ชุมชนสามารถคิดเอง ทำเอง และถ้าทางชุมชนเขียนแผน หรือโครงการไม่เป็นทางเจ้าหน้าที่ก็จะมีการช่วยแนะนำหลักการเขียนแผน หรือโครงการ ...”

นอกจากองค์กรชุมชนแต่ละชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามแผนชุมชนที่ตนเองเป็นผู้เสนอให้กับเทศบาลพิจารณาอนุมัติแล้ว องค์กรชุมชนแต่ละชุมชนยังได้มีบทบาทร่วมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ของเทศบาลฯ ในการติดตามกำกับ และประเมินผลการดำเนินงานโครงการต่างๆ อีกด้วย ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวนี้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของอดิน ระพีพัฒน์ (2527) ที่เสนอว่า เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่างโดยทุกอย่างต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดขึ้นเอง ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การค้นหาสาเหตุของปัญหา การเลือกวิธีการ และการวางแผนแก้ไขปัญหา การดำเนินงานตามแผนที่กำหนด และการติดตามกำกับ และประเมินผลการดำเนินงานตามแผน

2.2 บทบาทในการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะภายในชุมชน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์กรชุมชนต่างๆ พบว่า ภารกิจที่องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจะเป็นภารกิจที่เกี่ยวกับการดูแลโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขุดลอกท่อระบายน้ำ การวางท่อ การทำความสะอาดถนน เป็นต้น รวมถึงภารกิจในการเก็บค่าธรรมเนียมขยะ การรักษาความปลอดภัยในชุมชนและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มักเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยอาสาสมัครในชุมชน ซึ่งใช้คนไม่มากในการดำเนินการ และภารกิจเหล่านี้จะมีค่าตอบแทนแก่

ผู้ที่ดำเนินกิจกรรม หรือภารกิจตามสมควร ซึ่งเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ภายใต้การบริหารภายในชุมชนเอง การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะคัดเลือกผู้ที่มีความด้อยโอกาสในฐานะทางเศรษฐกิจมาเป็นผู้ดำเนินการก่อน หรือผู้ที่มีความเหมาะสมตามที่ประชาชนในชุมชนได้ตกลงกันเป็นได้ทั้งการผูกขาดในตัวบุคคล และหมุนเวียนกันเพื่อการกระจายรายได้ให้ได้มากขึ้น ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจ และการตกลงภายในชุมชนเอง โดยอาสาสมัครซึ่งเป็นคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ดำเนินกิจกรรมเพื่อชุมชน จะได้รับค่าตอบแทน และได้รับมอบหมายหน้าที่อย่างเหมาะสม โดยประชาชนในชุมชนรับทราบร่วมกันในการมอบหมายหน้าที่นั้นๆ

การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนับว่า เป็นตัวอย่างที่ดีของการที่องค์กรชุมชนได้มีโอกาสในการทำงานร่วมกับเทศบาลฯ ในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ตลอดทั้งกระบวนการจัดทำบริการสาธารณะ โดยการที่องค์กรชุมชนสามารถมีบทบาทร่วมในการกำหนดรูปแบบ และวิธีการดำเนินงาน การบริหารงบประมาณ ตลอดจนการประเมินผลโครงการ โดยได้มีการใช้รูปแบบการบริหารโครงการที่ชุมชนเองเห็นว่ามีเหมาะสม ตัวอย่างเช่น การจัดเวทีพูดคุยปรึกษาหารือกันภายในชุมชนเอง เป็นต้น เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยราตรี พรธิอัว (สัมภาษณ์ 12 ธันวาคม 2555) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานในลักษณะนี้เอาไว้ว่า

“...แต่พอมิโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ขึ้นมาก็ดีขึ้น ทำให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์มากขึ้น พอมิโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ขึ้นมาก็ทำให้การบริหารงานระหว่างชุมชน กับเทศบาลนครขอนแก่นจะเป็นแบบกึ่งทางการ ทำให้เข้าถึงหน่วยงานราชการได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างการกระจายอำนาจการเก็บค่าธรรมเนียมขยะ ในสมัยก่อนที่เทศบาลนครขอนแก่นจะมีการกระจายอำนาจออกมาให้กับชุมชน ทางเทศบาลมีการเก็บค่าธรรมเนียมขยะได้น้อย เพราะพนักงานของเทศบาลนครขอนแก่นทำงานเป็นเวลา แต่พอกระจายอำนาจมอบหมายโครงการลงมาให้แก่ประชาชนในชุมชน ก็ทำให้เก็บค่าธรรมเนียมได้มากขึ้น เพราะชาวบ้านสามารถออกเก็บค่าธรรมเนียมได้ง่ายกว่าเพราะจะรู้ว่าบ้านหลังไหนมาเวลาไหนทำให้คนในชุมชนเกิดอาชีพ และมีความสามัคคีกัน...”

ลักษณะดังกล่าวนี้อาจจะเปรียบเทียบกับระดับการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด นั่นคือ “ระดับการควบคุมโดยประชาชน” ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมในระดับนี้ แสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ให้ข้อมูล หรือแสดงความคิดเห็น แล้วจึงรอคอยให้หน่วยงานของรัฐเชื้อเชิญให้เข้าไปร่วมในการดำเนินงานร่วมกันแต่เท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมในระดับนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของประชาชนในการเข้ามา มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาหรือตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ องค์กรชุมชนเกิดการเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของตนที่มีต่อชุมชนของตนเอง ผ่านกระบวนการรับมอบบทบาทหน้าที่ในการจัดการชุมชนตนเอง ตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผนชุมชน การนำโครงการต่างๆ ของแผนชุมชน

ไปปฏิบัติ และการประเมินผลโครงการเหล่านั้นซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ได้ช่วยทำให้องค์กรชุมชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ทำงานจริงว่า จะต้องร่วมกันบริหารงานอย่างไร จึงจะทำให้โครงการต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนชุมชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ในการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยไม่ต้องไปพึ่งพาท้องถิ่นภายนอก หรือเทศบาลแต่เพียงอย่างเดียวเช่นในอดีตที่ผ่านมา

ภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการฯ นี้ จึงมีผลทำให้องค์กรชุมชน ไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา และความต้องการให้กับเทศบาลนครขอนแก่นนำไปรวบรวม และจัดทำเป็นแผนงาน/โครงการต่างๆ เพื่อนำมาทำงานให้กับชุมชนอย่างเช่นเคยปฏิบัติกันมาในอดีต แต่โครงการนี้ ได้ยกระดับการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนไปสู่การสร้าง “ความเป็นเจ้าของ” (Ownership) แผนงาน/โครงการต่างๆ ของชุมชนเองอีกด้วย ซึ่งหมายถึง การที่คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ มีจิตสำนึกที่แสดงออกว่าชุมชนเป็นเจ้าของแผนงานหรือโครงการต่างๆ นั้น และคนในชุมชนมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างเต็มกำลังความสามารถในการนำเอาแผนงานนั้นไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เพื่อต้องการให้ผลของการดำเนินงานนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงของการกระจายอำนาจ ที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นสามารถปกครองท้องถิ่นของตนเองได้อย่างอิสระควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมุ่งส่งเสริมให้องค์กรชุมชนแต่ละแห่งในเขตเทศบาลฯ สามารถพึ่งตนเองได้ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยส่งเสริมให้องค์กรชุมชนทุกแห่งมีส่วนร่วมแก้ปัญหาโดยเริ่มที่ตนเองโดยมีหลักคิดว่ามุ่งส่งเสริมให้องค์กรชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยเริ่มที่ตนเองหรือลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งเปรียบเทียบกับแนวคิด “การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอิสระ” (Autonomous political participation) ของ Botha (1999) ที่ระบุว่า เป็นการที่ประชาชนเป็นผู้ที่ตัดสินใจด้วยตัวเองว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความเป็นอิสระหรือด้วยความสมัครใจ อันเกิดจากความมีสำนึกทางการเมืองของตนเอง โดยอยู่บนความเชื่อพื้นฐานที่ว่ามีส่วนร่วมนั้นเป็นหน้าที่ของตนเองที่จะต้องรับผิดชอบต่อช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน หรือสังคม

อภิปรายผล

1. การที่องค์กรชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการสาธารณะร่วมกับเทศบาลภายใต้โครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ นับว่ามีความสอดคล้องกับหลักการ “ชุมชนจัดการตนเอง” (Community self administration) ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2554) โดยยึดถือหลักการของการกระจายอำนาจให้องค์กรชุมชนได้มีอิสระ (Autonomous) ในการ

บริหารจัดการชุมชนของตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการ และสภาพประเด็นปัญหาที่แตกต่างหลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และเน้นให้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่รูปแบบใหม่โดยให้องค์กรชุมชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจการภาครัฐ และกิจการสาธารณะมากขึ้น

2. การที่เทศบาลนครขอนแก่นมอบให้องค์กรชุมชน ทำหน้าที่ทางด้านการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง และเปิดโอกาสให้เทศบาลฯ สามารถพัฒนาแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nalbandian (1999) ที่เสนอว่า มีลักษณะของการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน กับเทศบาลฯ ในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ตลอดทั้งกระบวนการจัดทำบริการสาธารณะ โดยการที่องค์กรชุมชนสามารถมีบทบาทร่วมในการกำหนดรูปแบบ และวิธีการดำเนินงานการบริหารงบประมาณ ตลอดจนการประเมินผลโครงการ โดยได้มีการใช้รูปแบบการบริหารโครงการที่ชุมชนเองเห็นว่ามีความเหมาะสมตัวอย่างเช่น การจัดเวทีพูดคุยปรึกษาหารือกันภายในชุมชนเองเป็นต้น เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน

3. การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนดังกล่าวนี้ เปรียบเทียบได้กับระดับการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด ที่กำหนดโดยตัวแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของ The International Association for Public Participation (IAP2) นั่นคือ “ระดับการควบคุมโดยประชาชน” ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมในระดับนี้แสดงให้เห็นว่า องค์กรชุมชนสามารถส่งเสริมให้ประชาชนสามารถที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็น แล้วจึงรอคอยให้หน่วยงานของรัฐเชื้อเชิญให้เข้าไปร่วมในการดำเนินงานร่วมกันแต่เท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมในระดับนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของประชาชนในการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานเพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาหรือตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างสมบูรณ์

4. ผลการศึกษาดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Bowles & Gintis (2002) โดยพบว่า องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการตนเองของประชาชนซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุดในการที่จะนำมาใช้ฟื้นฟูความสามารถของท้องถิ่นในการจัดการกับปัญหาของตนเองผ่านการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองทั้งระบบ อันจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกมั่นใจในการพึ่งพาตนเองเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การเกิดสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนในการที่จะจัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆ ของคนในชุมชนได้ด้วยตนเอง แทนที่จะต้องรอคอย หรือพึ่งพาการเข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินการแทนให้โดยหน่วยงานของรัฐอย่างที่ผ่านมา

5. แนวทางการดำเนินงานขององค์กรชุมชนดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Moore & Brooks (2000) ที่ให้ความสำคัญกับการยอมรับในศักยภาพขององค์กรชุมชน โดยเป็นแนวทางการดำเนินงานที่มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญทางด้านการให้ความเคารพในศักยภาพของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาตนเองได้ โดยการพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้นที่การให้โอกาสประชาชนได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง ผ่านกระบวนการให้ชุมชนได้จัดการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้แนวคิดที่ว่า การแก้ปัญหาชุมชนต้องเริ่มจากชุมชน โดยภาครัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดกระบวนการดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

จากความสำเร็จในการส่งเสริมให้องค์กรชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น ในการจัดทำบริหารสาธารณะเพิ่มขึ้นดังกล่าวข้างต้นนั้น การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะถึงแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินงานดังกล่าวดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นมา หรือมอบหมายให้หน่วยงานภายในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนเป็นการเฉพาะ โดยให้มีหน้าที่ในการเข้าไปดำเนินการช่วยองค์กรชุมชนในการจัดเวทีประชาคม ในรูปแบบของการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่คนในชุมชนให้ทราบเกี่ยวกับกำหนดการประชุมในชุมชนแต่ละครั้ง ผ่านการออกหนังสือเชิญประชุมในนามของเทศบาล การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการทำเวทีประชาคมเพื่อการจัดทำ และบริหารแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สื่อรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน และการใช้วิทยุชุมชน และเคเบิลทีวีท้องถิ่น เป็นช่องทางในการกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนได้หันมาสนใจเข้าร่วมการประชุมในแต่ละครั้งที่องค์กรชุมชนจัดขึ้น

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีการสร้างระบบการประสานงานการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กร ให้สามารถใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในกรณีที่เกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่เกิดจากระเบียบข้อบังคับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อาจจะไม่เอื้อต่อการทำงานขององค์กรชุมชน โดยการใช้วิธีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานขององค์กรชุมชนได้อย่างทันที่

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปีงบประมาณ 2555

เอกสารอ้างอิง

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2554). ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง : ความหมายและตัวชี้วัด จากความเห็นของผู้นำชุมชน. *ข่าวชุมชนปฏิรูปประเทศไทยให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง*, 130, 5-8.
- อคิน ระพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- Botha, T. (1999). Civic Associations as Autonomous Organs of Grassroots' Participation. *Journal of Social and Political Theory*, 79, 57-74.
- Bowles, S. & Gintis, H. (2002). Social Capital and Community Governance. *The Economic Journal*, 112(483), F419-F436.
- Moore, A. B. & Brooks, R. (2000). *Learning communities and community development: Describing the process*. Tasmania: Centre for Research and Learning in Regional Australia.
- Nalbandian, J. (1999). Facilitating Community, Enabling Democracy: New Roles for Local Government Managers. *Public Administration Review*, 59(3), 187-197.

บุคลากรกรม

- กิตติศักดิ์ นามลีลี (ผู้ให้สัมภาษณ์). สถาพร เรืองธรรม (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้องประชุมฝ่ายส่งเสริมการมีส่วนร่วมเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2555.
- บุญทัน สิบญาติ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สถาพร เรืองธรรม (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้องประชุมฝ่ายส่งเสริมการมีส่วนร่วมเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2555.
- ประภัสสร วงษ์สินธุ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). สถาพร เรืองธรรม (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้องประชุมฝ่ายส่งเสริมการมีส่วนร่วม เทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555.

ราตรี พรธิอ้าว (ผู้ให้สัมภาษณ์). สถาพร เรืองธรรม (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้องประชุมฝ่ายส่งเสริม
การมีส่วนร่วมเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2555.

อรรวรรณ แซ่ลี (ผู้ให้สัมภาษณ์). สถาพร เรืองธรรม (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้องประชุมฝ่ายส่งเสริม
การมีส่วนร่วมเทศบาลนครขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2555.